

กระบวนการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา
วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน^{*}
THE PROCESS OF FORMULATING A MASTER PLAN FOR
REFORMING BUDDHIST AFFAIRS OF WAT PHRA THAT CHAE
HAENG PHRA ARAM LUANG, NAN PROVINCE

พระยุวราช โกวิทกุลโส (โล๊ะกาแก้ว),
Phra Yuvarach Kovidakusalo (Lokakeaw)
พระชยานันทมุนี,
Phrachayanantamunee
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ
Mahachulalongkornrajavidyalaya,
Nakhon Nan Buddhist
E-mail : yuwrachl@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแผนแม่บทกับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคม 2) เพื่อศึกษาแผนแม่บทเดิมของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน และ 3) เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนแม่บทกับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า การจัดทำแผนแม่บททางพระพุทธศาสนา ดำเนินตามพันธกิจคณะสงฆ์ คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีบทบาทโดยตรงต่อการปฏิรูป 4 ด้าน คือ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา 2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน

^{*} Received 24 October 2024; Revised 22 December 2024; Accepted 24 December 2024

3) พัฒนานองค์กร แห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ และ 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการ พระพุทธศาสนา

แผนแม่บทเดิมของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน มีการจัดทำ และถือปฏิบัติแผนปฏิบัติงานมาเป็นระยะเวลากว่า 10 ปี ผ่านการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย จากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายฝ่าย ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมการจัดการศึกษาทางด้าน พระพุทธศาสนา 2) ส่งเสริมศาสนทายาท 3) รักษาอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม 4) รักษาอนุรักษ์ฟื้นฟูจัดสรรพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการเป็นวัดอันเป็นศาสนสถานที่สำคัญ ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ภายในเขตโบราณสถานและศาสนสถาน

กระบวนการจัดทำแผนแม่บทกับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุ แช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน มี 4 กระบวนการ ได้แก่ 1) ประชุมเพื่อทบทวนแผน แม่บทเดิมของวัด 2) มีการแบ่งกลุ่มทำ SWOT Analysis มีการวิเคราะห์จุดเด่น และจุดด้อย ของแผนแม่บทเดิม 3) ระดมความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย 4) จัดทำแผนแม่บทใหม่ เพื่อพัฒนาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ โดยให้ ความสำคัญและมุ่งเน้นกับการพัฒนาด้านต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับหลักการปฏิรูปกิจการ พระพุทธศาสนา ทั้ง 6 ด้าน

คำสำคัญ : แผนแม่บท, การปฏิรูป, กิจการพระพุทธศาสนา

Abstract

This qualitative study aimed to 1) study the master plan and the principles of Buddhist affairs reform according to the resolution of the Sangha Supreme Council, 2) study previous master plan of Wat Phra That Chae Haeng Phra Alam Loung, Nan province, and 3) investigate the process of creating a master plan and the principles of reforming Buddhist affairs at Wat Phra That Chae Haeng Phra Alam Loung, Nan province. The data were collected from 25 key informants through interviews.

The findings were as follows:

The formulation of the Buddhist master plan in terms of Buddhist affairs consisting of 1) administration, 2) religious education, 3) educational welfare,

4) dissemination, 5) public utilities, and 6) public welfare played vital roles in 4 aspects of Buddhist reform: 1) creating Buddhist stability, 2) upgrading the internal management process, 3) developing Buddhist learning organizations, and 4) having sufficient resources to drive Buddhist affairs.

The original master plan of Wat Phra That Chae Haeng has been developed and implemented more than 10 years based on expert analysis and criticism. It consists of 1) promoting Buddhist education, 2) promoting religious heirs, 3) preserving and restoring valuable arts and culture, and 4) preserving, restoring, and allocating areas suitable for being important Buddhist temples and improving ancient and religious sites.

The 4 processes of formulating the master plan of Wat Phra That Chae Haeng Phra Alam Loun, Nan province were 1) meeting to review the previous master plan; 2) dividing groups to conduct SWOT analysis; 3) cooperating with network partners and relevant parties; 4) formulating the new master plan to meet globalization changes by focusing on various development in accordance with 6 principles of Buddhist affairs reform.

Keywords: Master plan, Reforming, Buddhist affairs

บทนำ

การปฏิรูป คือ การที่คณะสงฆ์เราเกิดแรงบันดาลใจที่จะลุกขึ้นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ยกกระดืบ เพิ่มขีดความสามารถ เพิ่มศักยภาพ กลไกที่มีอยู่ของคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม พร้อมกันนี้ก็มีแนวคิดหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่จะนำมาใช้กับวงการคณะสงฆ์เพื่อให้ทันโลก ทันเหตุการณ์ เพราะเราทั้งหลายทราบกันดีว่าขึ้นเรายังไม่ลุกขึ้นมาขยับตัวเองยังปล่อยให้กลไกที่มีอยู่เป็นไปตามยถากรรม ก็มีอันหวังได้ว่า พระพุทธศาสนาของเราก็มีส่วนคล้อยสั่นคลอนและอาจล่มสลายไปในที่สุด (พระราชวรเมธี และคณะ, 2559, น.19)

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ก็เพื่อต้องการให้มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบระเบียบมากยิ่งขึ้น ซึ่งในการบริหารจัดการคณะสงฆ์นั้นก็เพราะว่าในปัจจุบันนี้พระพุทธศาสนา

นั้นมีพระภิกษุสงฆ์เข้ามาอาศัยแห่งร่มผ้ากาสาวพัสตร์มากมาย การบริหารจัดการคนหมู่มากก็ทำให้มีความยุ่งยากมากขึ้นและเข้าถึงพระสงฆ์ทุกรูปอาจจะเป็นเรื่องที่ยาก ดังนั้น การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง โดยมีการแต่งตั้งพระสังฆาธิการตามลำดับชั้นให้เข้าไปมีบทบาทสำหรับการควบคุมดูแลพระสงฆ์ทุกรูปทั่วประเทศ ตั้งแต่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาคโดยมีเจ้าคณะใหญ่ประจำหน้ต่าง ๆ คอยกำกับดูแลและเพื่อให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย มีความประพฤติที่น่าเลื่อมใสต่อศรัทธาสาธุชนในประเทศนี้ เพื่อให้เกิดความสง่างาม และเมื่อมีการปฏิรูปแล้วกฎหมายต่าง ๆ ออกตามมาอีกมากมายทั้งการบริหารจัดการคณะสงฆ์ การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการอีกมากมาย มีการแบ่งงานตามความรับผิดชอบของมหาเถรสมาคมในด้านต่าง ๆ (คณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา, 2560)

แผนแม่บท (master plan) คือ แผนระยะปานกลางถึงระยะยาวที่เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ มีลักษณะเป็นพลวัต การวางแผนแม่บทจะต้องมีการวิเคราะห์ครอบคลุมทุกสภาพแวดล้อมในกรณีของประเทศไทย แผนแม่บทมักเป็นแผนระยะปานกลางที่ครอบคลุมระยะเวลา 4-6 ปี เพื่อประสานการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีการกิจเกี่ยวข้องกับนโยบายดังกล่าวให้เกิดการบูรณาการในการดำเนินงานอย่างมีเอกภาพและประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนแม่บท แผนแม่บทเป็นแผนที่แปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหรือนโยบายรัฐบาลเฉพาะด้านสู่แนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้น แผนแม่บทจะมีองค์ประกอบที่สำคัญเช่นเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ วิสัยทัศน์ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ โดยในส่วนของยุทธศาสตร์ นอกจากจะกำหนดแนวทางการดำเนินงานแล้ว โดยทั่วไปจะมีการกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์เพื่อชี้วัดผลการดำเนินงานที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติและวัดผลได้จริง (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558)

การทำแผนแม่บทของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน เป็นทิศทางหรือแนวทางที่วัดจัดทำขึ้นเพื่อปฏิบัติตามพันธกิจและภารกิจ (Mission) ให้สัมฤทธิ์ผลตามวิสัยทัศน์ (Vision) และเป้าประสงค์(Goal) ได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านนโยบาย 2) ด้านเป้าหมาย 3) ด้านมาตรการ 4) ด้านแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า (กองจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, 2565)

การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาให้เป็นไปตามแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาให้บรรลุเป้าหมายเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถาบันทางศาสนา และสามารถเชื่อมโยงประสานบูรณาการกิจทุกด้านของคณะสงฆ์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมทุกภาค

ส่วนให้สอดคล้องกับการบริหารงานของประชารัฐ เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหา มีระบบการกำกับ ติดตามผลของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ที่สามารถสนองตอบกับยุทธศาสตร์ของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นภารกิจสำคัญที่ต้องอาศัยกระบวนการขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพนำไปสู่การปฏิบัติจริงที่เป็นรูปธรรมชัดเจนอย่างเร่งด่วน อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ จัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนา ปรับปรุง และจัดเก็บข้อมูลตัวชี้วัดอย่างเป็นระบบของวัดอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา เรื่อง กระบวนการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน เพื่อมุ่งเน้นการศึกษานโยบาย แนวทางปฏิบัติ การนำเสนอ นวัตกรรมในกระบวนการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อนำผลไปปรับใช้ในส่งเสริมและสนับสนุนให้คณะสงฆ์ไทยและองค์กรทางศาสนาดำเนินการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการทุกภาคส่วน ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาสังคมสันติสุขแบบยั่งยืน และนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาวประเทศ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ในอนาคตได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแผนแม่บทกับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคม
2. เพื่อศึกษาแผนแม่บทเดิมของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน
3. เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนแม่บทกับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย โดยการใช้กระบวนการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documents) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกในกระบวนการจัดทำแผนของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง โดยเน้นกระบวนการจัดทำแผนของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง มาใช้ในการดำเนินกระบวนการทางวิจัยอันมีสาระสำคัญโดยสรุป ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลที่ทำแผนร่วมกัน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุแช่แห้ง เกี่ยวกับการจัดทำแผนแม่บทที่สอดคล้องกับการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน

2. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือเอกสารวิชาการรายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เกี่ยวกับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคม กระบวนการจัดทำแผนแม่บทที่สอดคล้องกับการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยคัดเลือกจากพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ ตามกลุ่มเป้าหมาย 25 รูป/คน แบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลที่ทำแผนร่วมกัน 15 รูป/คน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง 10 คน

ผลการวิจัย

1. การศึกษาแผนแม่บทกับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคม พบว่า การจัดทำแผนแม่บททางพระพุทธศาสนา มีความสำคัญเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบัน เนื่องจากแผนแม่บทเป็นแผนการปฏิบัติงานของวัดที่เป็นรูปธรรม เป็นการวางแนวทางการพัฒนาวัดและกำหนดทิศทางในการพัฒนาวัดทั้งระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งจะทำให้กิจการพระพุทธศาสนามีการพัฒนาตามกรอบที่ตั้งไว้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามห้วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อให้วัดมีความเจริญอย่างยั่งยืนคู่สังคมไทย และสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ รองรับการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน ตอบสนองต่อผลประโยชน์สูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา อันได้แก่ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนาด้วยการปลูกฝังศรัทธาให้พุทธศาสนิกชน 2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล และจัดระเบียบข้อปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร 3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีองค์ความรู้ที่ดีเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ความจำเป็นต่อวัดในปัจจุบันของแผนแม่บทกับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคม โดยนำมาหลอมรวมกันยึดหลักของพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง สร้าง

ศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน ซึ่งคณะสงฆ์จะเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างศรัทธา และดึงเอาภาคีเครือข่ายทุกกลุ่มเข้ามาช่วยกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในวิถีปฏิบัติที่ถูกต้อง มีระเบียบแบบแผน เป็นการวางแผนเพื่อบริหารจัดการวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อจะเป็นแนวทางและมาตรการป้องกันพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมและมีบทบาทโดยตรงในการพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ซึ่งจะสอดคล้องกับการปฏิรูปประเทศตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน โดยเน้นการปฏิรูป 4 ด้าน 1) เรื่องทรัพย์สินของวัดหรือพระสงฆ์ให้มีความโปร่งใส 2) เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย 3) เรื่องการทำให้พระธรรมวินัยวิปริต 4) เรื่องฝ่ายอาณาจักรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปกป้องคุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา

2. การศึกษาแผนแม่บทเดิมของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน

พบว่า แผนเดิมของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง มีการจัดทำและถือปฏิบัติแผนปฏิบัติงานมาเป็นระยะเวลากว่า 10 ปี ผ่านการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย จากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายฝ่าย มีความเหมาะสมตามศักยภาพของวัด มีการพัฒนาวัดให้คงตามหลักการพัฒนาในแผน ทำให้วัดได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านสาธารณูปการต่าง ๆ เป็นต้น และได้มีการปรับปรุงแผนแม่บทฉบับเดิม เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและสภาพการณ์ปัจจุบันที่ทำการพัฒนาทั้งด้านคุณภาพ และด้านกายภาพ ตามแผนปฏิบัติเดิมและที่พัฒนาไปนอกเหนือแผนแม่บทเดิมอีกหลายส่วน หากมีการปรับปรุงใหม่ ก็จะทำให้การพัฒนาวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง มีคุณภาพมาตรฐานมากยิ่งขึ้น โดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอน นอกจากนี้ควรมีการชี้แจงข้อมูลและประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในเชิงบวกและผลกระทบให้ประชาชนได้เข้าใจ รวมทั้งรับฟังข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชน เพื่อใช้เป็นแนวทางบูรณาการ เพราะการจัดทำแผนแม่บทเดิมอาจยังไม่ครอบคลุมในทุกด้าน ทุกมิติ ยังเป็นแผนที่มุ่งเน้นในด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป และควรมีการเพิ่มเติมในด้านที่ยังไม่ได้ทำ หรือทำน้อยอยู่ ให้เพิ่มปริมาณมากขึ้น เพื่อให้เกิดความสมดุลในการดำเนินงานตามแผนแม่บทและหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัด ซึ่งทั้งสองต้องสอดคล้องรองรับซึ่งกันและกัน จึงจะมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายพร้อมกัน

3. การศึกษากระบวนการจัดทำแผนแม่บทกับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน

พบว่า กระบวนการจัดทำแผนแม่บท (ใหม่) ของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน มีกระบวนการ

ระยะเวลา บุคลากร ทรัพยากร และงบประมาณ โดยวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง เป็นวัดที่มีความสำคัญระดับจังหวัด ระดับประเทศ ผู้คนหลากหลายรู้จักอย่างกว้างขวาง ทั้งความสำคัญของวัดและความสำคัญขององค์เจดีย์ที่ขึ้นกับกรมศิลปากร กระบวนการจัดทำ แผนแม่บทของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ย่อมต้องได้รับความร่วมมือจากภาคี เครือข่าย และท่านผู้รู้ในหลากหลายแขนงวิชาในการจัดทำแผนแม่บทให้ถูกต้องตาม สถาปัตยกรรม และสะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันกระบวนการจัดทำแผนแม่บทใหม่ กับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวงมีความ สอดคล้องกัน ประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง พบว่า วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง มีการวางแผนการบริหารโดยมีการวางโครงสร้างของการบริหารงานไว้อย่างชัดเจน 2) ด้าน ศาสนศึกษา ได้วางแผนพัฒนาและส่งเสริมภารกิจด้านการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องและ ยาวนาน ทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี แผนกสามัญ รวมถึงการอุดมศึกษาระดับ มหาวิทยาลัย 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ มีแผนแม่บทตามพันธกิจ ด้านการ ดำเนินการเผยแพร่องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัด ต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมแล้วนำเข้ามา ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จัดให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วม ในการเป็นเจ้าของร่วมกัน 5) ด้านสาธารณูปการ ดำเนินการการก่อสร้างและการ บูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัดก็ดี การสาธารณูปการโดยรวมก็ดี เป็นการพัฒนาวัด ในด้านวัตถุทุกอย่างไม่เฉพาะ แต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย การตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตา 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ วัดพระธาตุ แช่แห้ง พระอารามหลวง ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ วัดและชุมชน เช่น เป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาและวิชาการต่าง ๆ ศูนย์การปฏิบัติ ศาสนกิจและการปฏิบัติธรรม ศูนย์การเรียนรู้เพียงโมเดลรักษ์ป่า่าน เป็นต้น อีกทั้ง พระธาตุ แช่แห้งพระอารามหลวง ได้ขับเคลื่อนโดยการปฏิบัติตามแผนดำเนินการพัฒนา ด้านต่าง ๆ มากมาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ โดยให้ความสำคัญและ มุ่งเน้นกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา ทั้งโรงเรียนพระปริยัติ ธรรมแผนกสามัญ แผนกธรรม และบาลี การศึกษาในระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก) ด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชนทุกระดับวัย เน้นการศึกษา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

2) กิจกรรมทางด้านสาธารณูปการ การก่อสร้างการบูรณะ ปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุและ พัฒนาพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วบริเวณวัด เช่น โครงการภูเพียงโมเดลรักษ์ป่า่าน เป็นต้น

3) กิจกรรมด้านการเผยแพร่ วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ได้จัดกิจกรรมการเผยแพร่ให้แก่พุทธศาสนิกชนในวิธีการต่าง ๆ

4) กิจกรรมด้านบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ บริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จัดให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของร่วมกัน บริหารตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยการมีส่วนร่วมเสนอแนวคิด ร่วมปฏิบัติ และร่วมตัดสินใจ และประชาชนก็มีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างเต็มที่

5) กิจกรรมงานสืบสานประเพณีท้องถิ่นน่าน วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ได้เล็งเห็นความสำคัญของการสืบสานงานประเพณีและวัฒนธรรม ที่มีมาแต่อดีตเพื่อให้ดำรงอยู่ต่อไปนอกจากจะเป็นการรักษาวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมแล้วยัง เป็นการปลูกฝังสิ่งที่ดีให้แก่เยาวชน ซึ่งในแต่ละปีวัดพระธาตุแช่แห้งได้จัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

องค์ความรู้ที่ได้รับ

แผนแม่บทกับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคม สอดคล้องกับการปฏิรูปประเทศตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เน้นการปฏิรูป 4 ด้าน 1) เรื่องทรัพย์สินของวัดหรือพระสงฆ์ให้มีความโปร่งใส 2) เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย 3) เรื่องการทำให้พระธรรมวินัยวิปริต 4) เรื่องฝ่ายอาณาจักรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปกป้องคุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา, แผนเดิมของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง มีการจัดทำและถือปฏิบัติแผนปฏิบัติงานมาเป็นระยะเวลากว่า 10 ปี ผ่านการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายฝ่าย มีความเหมาะสมตามศักยภาพของวัด มีการพัฒนาวัดให้คงตามมั่นคงตามหลักการพัฒนาในแผน ทำให้วัดได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านสาธารณูปการต่าง ๆ เป็นต้น กระบวนการจัดทำแผนแม่บทใหม่กับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวงมีความสอดคล้องกัน ประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง พบว่า วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวงมีการวางแผนการบริหารโดยมีการวางโครงสร้างของการบริหารงานไว้อย่างชัดเจน 2) ด้านศาสนศึกษา ได้วางแผนพัฒนาและส่งเสริมภารกิจด้านการจัดการศึกษามาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี แผนกสามัญ รวมถึงการอุดมศึกษาระดับมหาวิทยาลัย 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแพร่ มีแผนแม่บทตามพันธกิจ ด้านการดำเนินการเผยแพร่องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จัดให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วม

ในการเป็นเจ้าของร่วมกัน 5) ด้านสาธารณูปการ ดำเนินการการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัดก็ดี การสาธารณูปการโดยรวมก็ดี เป็นการพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่างไม่เฉพาะ แต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด รมรื่น สะดวก สบาย การตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตา 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่วัดและชุมชน เช่น เป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาและวิชาการต่าง ๆ ศูนย์การปฏิบัติศาสนกิจและการปฏิบัติธรรม ศูนย์การเรียนรู้เพียงโมเดลรักษ์ป่านาน เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดทำแผนแม่บททางพระพุทธศาสนา ความสำคัญเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบัน เนื่องจากแผนแม่บทเป็นแผนการปฏิบัติงานของวัดที่เป็นรูปธรรม เป็นการวางแนวทางการพัฒนาวัดและกำหนดทิศทางในการพัฒนาวัดทั้งระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งจะทำให้กิจการพระพุทธศาสนามีการพัฒนาตามกรอบที่ตั้งไว้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามหัวระยะเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อให้วัดมีความเจริญอย่างยั่งยืนคู่สังคมไทย และสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ รองรับกับการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ความจำป็นต่อวัดในปัจจุบันของแผนแม่บทกับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคม โดยนำมาหลอมรวมกันยึดหลักของพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง สร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน ซึ่งคณะสงฆ์จะเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างศรัทธา และดึงเอาภาคีเครือข่ายทุกกลุ่มเข้ามาช่วยกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งจะสอดคล้องกับการปฏิรูปประเทศตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน โดยเน้นการปฏิรูป 4 ด้าน 1) เรื่องทรัพยากรของวัดหรือพระสงฆ์ให้มีความโปร่งใส 2) เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย 3) เรื่องการทำให้พระธรรมวินัยวิปริต 4) เรื่องฝ่ายอาณาจักรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปกป้องคุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา

แผนเดิมของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง มีการจัดทำและถือปฏิบัติแผนปฏิบัติงานมาเป็นระยะเวลากว่า 10 ปี ผ่านการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย จากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายฝ่าย มีความเหมาะสมตามศักยภาพของวัด มีการพัฒนาวัดให้งดงาม มั่นคงตามหลักการพัฒนาในแผน ทำให้วัดได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านสาธารณูปการต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูวิสุทธิสילהวิวัฒน์ (เมธาวิวัฒน์ จิตโก), พระอุดมสิทธินายก และพระมหาสุนันท์ สุนนโท (2563, น.39) ได้ทำการศึกษาเรื่องการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการปกครองของคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี ผลการศึกษาพบว่า 1) พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานของ

คณะสงฆ์ ให้บรรลุปาหมาย เข้าใจในองค์กรของตนเองเป็นอย่างดี หมั่นพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารกิจการคณะสงฆ์คณะสงฆ์ 2) องค์ประกอบในการขับเคลื่อนต้องมีความเข้าใจในองค์กรของตนเองเป็นอย่างดี กำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งทีมงานเพื่อทำกิจกรรมในการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ร่วมกับรัฐบาล และประชาชน 3) การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1. สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา 2. ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน 3. พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ และ 4. มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา

กระบวนการจัดทำแผนแม่บท (ใหม่) ของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน มีกระบวนการ ระยะเวลา บุคลากร ทรัพยากร และงบประมาณ โดยวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง เป็นวัดที่มีความสำคัญระดับจังหวัด ระดับประเทศ ผู้คนหลากหลายรู้จักอย่างกว้างขวาง ทั้งความสำคัญของวัดและความสำคัญขององค์เจดีย์ที่ขึ้นกับกรมศิลปากร กระบวนการจัดทำแผนแม่บทของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ย่อมต้องได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย และท่านผู้รู้ในหลากหลายแขนงวิชาในการจัดทำแผนแม่บทให้ถูกต้องตามสถาปัตยกรรม และสะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันกระบวนการจัดทำแผนแม่บทใหม่กับหลักการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวงมีความสอดคล้องกัน ประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง พบว่า วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวงมีการวางแผนการบริหารโดยมีการวางโครงสร้างของการบริหารงานไว้อย่างชัดเจน 2) ด้านศาสนศึกษา ได้วางแผนพัฒนาและส่งเสริมภารกิจด้านการจัดการศึกษามาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญ รวมถึงการอุดมศึกษาระดับมหาวิทยาลัย 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ มีแผนแม่บทตามพันธกิจ ด้านการดำเนินการเผยแผ่องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จัดให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของร่วมกัน 5) ด้านสาธารณูปการ ดำเนินการการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัดก็ดี การสาธารณูปการโดยรวมก็ดี เป็นการพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่างไม่เฉพาะ แต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย การตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตา 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์แก่วัดและชุมชน เช่น เป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาและวิชาการต่าง ๆ ศูนย์การปฏิบัติศาสนกิจและการปฏิบัติธรรม ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น สอดคล้องกับพระเมธีธรรมาลังการ (ประยุทธ์ ภูริทัตโต) (2551, น. ก) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพ

การบริหารงานคณะสงฆ์จังหวัดแพร่ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดแพร่ ตามพันธกิจ 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณูปการ ตามความคิดเห็นของเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะตำบลและรองเจ้าคณะตำบลในจังหวัดแพร่ ผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดแพร่ ดังนี้

การปกครอง คณะสงฆ์มีการบริหารงานตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคมระเบียบมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์จังหวัดแพร่ได้กำหนดนโยบายการดำเนินงานโดยการกำหนดกลุ่มการประชุมพระสังฆาธิการออกเป็นกลุ่มตามลำดับชั้นปกครอง

การศาสนศึกษา คณะสงฆ์มีการบริหารโดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวพระธรรมวินัยของบรรพชิต และคฤหัสถ์ใน 3 ส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และการอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

การเผยแผ่ คณะสงฆ์มีการบริหารโดยจัดตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีพระนักเผยแผ่ พระธรรมทูต และพระนักเทศน์ มีส่วนในการเผยแผ่หลักธรรมและข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนภายในจังหวัด มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การศึกษาสงเคราะห์ คณะสงฆ์กำหนดนโยบายและแผนงาน เพื่อสนับสนุนการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ที่เรียนดีแต่ยากจนให้ได้รับการศึกษาตามศักยภาพแห่งความสามารถ โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการกำกับดูแล ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบลและเลขาธิการทุกระดับ

การสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์จังหวัดแพร่ ดำเนินการสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มีการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล องค์กร หน่วยงาน หมู่บ้านมูลนิธิเพื่อคนยากจน ประชาชนผู้ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ

การสาธารณูปการ คณะสงฆ์มีการกำหนดนโยบาย วางแผนงานร่วมกันตามกลไกการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม บูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัดตามกฎหมายระเบียบ มติ ประกาศ กฎหมาย ของมหาเถรสมาคมมีการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด การจัดวางผังวัด การจัดวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการเรียนรู้การจัดการจัดพิพิธภัณฑสถานในวัด

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จากผลวิจัยพบว่า ขาดการทบทวนแผนแม่บทโดยภาพรวมที่สอดคล้องกับการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อการนำโครงการสู่การปฏิบัติอย่างเหมาะสมและครอบคลุม ทั้งรวมทั้งการกำหนดวิสัยทัศน์ ค่านิยม ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ แผนแม่บทนี้ จำเป็นต้องจัดทำแผนปฏิบัติการในการทบทวนว่าโครงการไหนควรต้องนำมาแปลงเป็นโครงการย่อยก่อนให้กับผู้ปฏิบัติ

2) จัดทำแผนกลยุทธ์การสื่อสารแผนยุทธศาสตร์ เนื่องจากที่ผ่านมาพบปัญหา อุปสรรคในการสื่อสารแผนยุทธศาสตร์ ยังไม่ได้สร้างความเข้าใจให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติได้ ดังนั้นจึงควรปรับกลยุทธ์ในการสื่อสารด้วยภาษาที่สื่อสารเข้าใจง่าย เพื่อสามารถถ่ายทอดแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ทุกระดับ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) การทำคู่มือถ่ายทอดแผนสู่การปฏิบัติ MAP-Manual Action Plan สำหรับผู้ถ่ายทอดแผน และผู้นำแผนไปประยุกต์ใช้สำหรับวัดต่าง ๆ และคณะสงฆ์

2) การจัดการข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ และการมีฐานข้อมูลของวัดในด้านต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ เป็นเรื่องของ IT- Information technology เทคโนโลยีการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

- กองจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. (2565). แผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน. เรียกใช้เมื่อ 9 ธันวาคม 2565. จาก <https://nced.onep.go.th>.
- คณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา. (2560). แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 9 ธันวาคม 2565. จาก <http://www.buddhism4.com/web/index.php/9-1/4-2017-10-21-19-13-40>.
- ฐิติพร สะสม. (2553). ศึกษากระบวนการบริหารและการจัดการวัดในพระพุทธศาสนากรณีศึกษา : วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาลังการ (ประยุทธ์ ฐิริทัตโต). (2551). ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์จังหวัดแพร่ (รายงานวิจัย). แพร่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
- พระครูวิสุทธิศีลาวิวัฒน์ (เมธาวิวัฒน์ ฐิติโก), พระอุดมสิทธินายก และพระมหาสุมนต์สุนนโท. (2563). การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 9(1). 39.
- พระบุญทิศ สิริจนโท (จันทะวอน). (2561). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีหกเป็งของวัดพระธาตุแช่แห้งจังหวัดน่าน (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรเมธี และคณะ. (2559). แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564. กรุงเทพมหานคร : มหาเถรสมาคม.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2558). พจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์. เรียกใช้เมื่อ 9 ธันวาคม 2565. จาก <http://legacy.orst.go.th/?printing=พจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาส-3>.

